

YOKO ONO

Karlyn de Jongh és Sarah Gold interjúja

Azon szándék által vezérelve, hogy a társadalom javát szolgálja, YOKO ONO (1933, Tokió, Japán) olyan műveket – ötleteket, játékokat, performanszokat, installációkat, zenét – hoz létre, amelyek célja, hogy befolyásolja az emberek cselekedeteit, új megvilágításba helyezve a dolgokat a szemlélő számára.

Yoko Ono új, *ARISING* című munkáját az 55. Velencei Biennálén mutatta be a Palazzo Bembo-ban, a *PERSONAL STRUCTURES* című kiállítás részeként.¹ Hamarosan megjelenik a korlátozott példányszámú, hasonló című könyv is a Global Art Affairs Foundation kiadásában.² 2013. június 9-én Yoko Ono ellátogatót a Palazzo Bembo-ba, itt készült vele az alábbi interjú.

☛ Sarah Gold: Nagy megtiszteltetés, hogy itt ülhetünk és hogy kiállíthattuk az *ARISING* című művét. Úgy vélem, hogy ez a mű rendkívüli lehetőséget ad a nők számára, hogy kifejezzék saját tapasztalataikat, és úgy tűnik, ez igazolódott is az eddigi reakciók alapján: a világ minden tájáról kaptunk leveleket és e-maileket nőktől, és magához a kiállításhoz is hozzájárulnak a nők azzal, hogy leülnek és leírják a történeteiket az íróasztalnál, amit ön itt elhelyezett. Úgy tűnik, mindez segíti őket saját élményeik megfogalmazásában, történeteik megosztásában. És úgy tűnik, mindez megnyitja az ajtókat azon nők előtt is, akik nem vettek részt az ön projektjében.

☛ Yoko Ono: Nagyon örülök, hogy a művemem bemutatták ezen a kiállításon. Azt hiszem, nagyon fontos, hogy minél több nőt érzünk el ily módon. Miután befejeztem ezt a művet, ezt gondoltam: „Megfeledeztem volna a férfiakról?” De kezdjük mégis a nőekkel, mert a nők valóban bajban vannak már több mint kétezer éve, mióta férfitársadalomban élnek. Hallanunk kell, mi mindenben kell keresztülmenniük. Úgy gondolom, hogy nagyon érdekes a történeteiket hallani, de nem hinném, hogy ez olyan hatalmas kaput nyitott volna bármire is. Ma már ez a kapu nyitva áll! Oly sok nő van, aki szeretett volna mondani valamit – ők eljöttek ide a Palazzo Bembo-ba. Ez igazán nagy dolog: mintha a nők világa most végre megszólalási lehetőséghez jutottak volna.

Vannak olyan műveim, amelyek az emberektől konceptuális közreműködést várnak el, más műveim fizikai részvételt kívánnak meg. Ezért olyan érdekes számomra, hogy ezek a nők beszélnek hozzám, és ez kölcsönös. Remélem, hogy mindez javít

majd egy kicsit a világon. Az is érdekes, hogy mindössze húsz levélre számítottam eredetileg.

☛ Karlyn De Jongh: A reakció túláradó volt. Ennél sokkal, de sokkal több levél érkezett!

☛ YO: Igen! Ahogy megnyitottuk a weboldalunkat,³ azonnal jelentkezett 84 nő a történetével. Mindegyiket megőrzöm, aztán csinálunk belőle egy könyvet, amely összefoglalja a nők jogait ma, a mi társadalmunkban.

☛ KDJ: Yoko, az *ARISING* című munkához azt is kérte a nőktől, hogy adjanak vagy küldjenek egy, a szemüket ábrázoló fényképet. Miért kívánta ezt a vizuális elemet összekötni a történettel? És miért döntött úgy, hogy csak a szemükről kér képet?

☛ YO: Nagyon örülök, hogy feltette ezt a kérdést. Az ok az volt, hogy sok nő számára veszélyes ez a kibeszélés. Meg kell védenünk őket. Nem mutatjuk meg a teljes arcot, mert talán újra megtámadnák őket. Így aztán szerettem volna valamit tőlük – az arc egy részét –, amit nem lehet az adott nővel összekapcsolni. Amikor megpillantottam ezeket a szemeket, megdöbbenő volt látni, hogy egyik-másik mennyire elgyötört. Némelyik valóban rémült vagy döbbenő volt. Látható volt a szemükben, hogy mi mindenben mentek keresztül. Azt hiszem, ez bevált. Azért nem kérhetjük tőlük, hogy mutassák meg az arcukat, sem azt, hogy mondják meg a teljes nevüket, mert ilyen a társadalmunk manapság. Ennyire fenyegetettek és rémültek vagyunk. Emberi lények vagyunk, ezért természetesen félünk, és ez így van rendjén. Meg kell védenünk egymást.

¹ <http://www.personalstructures.org>

² <http://www.globalartaffairs.org>

³ www.imaginepowerarising.com

⊗ **SG:** A mű címe ARISING (magyarul: felemelkedés). Mit jelent az ön számára ez a cím?

⊗ **YO:** Mi, nők most együtt emelkedünk fel. Az ARISING cím a lelkünk felemelkedését fejezi ki.

⊗ **KDJ:** Az ARISING című munkát most Velencében mutatja be, egy olyan városban, amelyet minden nap emberek tízezrei keresnek fel. Miért választotta Velencét a mű bemutatásának helyszínéül?

⊗ **YO:** Ez nem a helyszínválasztásról szól. Így alakult. Egyes műveimnek egyfajta erős hite van, amit nem én hoztam létre. Ez csak úgy jön, és én igazán nagyra értékelem ezt. Rájöttem, hogy nagyon nehéz itt kezdeni valamit a szilikon női testek elégetésével. „Talán hibát követtem el?”, gondoltam. Nem! Ha megnézed a művet és a videót, látni fogod, hogy nagyon is fontos volt, hogy mindez Velencében történt.

A hang, ami a videón hallatszik, az én hangom, az 1996-os RISING című felvételtől. A felvétel kb. 14 perc hosszú, az elejétől a végéig, vágás nélkül. Ez a mű jóval az ARISING előtt készült. És most tökéletesen illik hozzá.

⊗ **SG:** Mi a kapcsolat az ARISING, illetve a RISING című korábbi felvétel között? Miért gondolja, hogy tökéletesen passzolnak egymáshoz?

⊗ **YO:** A RISING arról beszélt az embereknek, hogy itt az ideje a felemelkedésnek és annak, hogy harcoljanak a jogaikért. De miközben együtt harcolnak, a nőket még mindig külön kezelik, embertelen módon. Ez meggyengíti a férfiakat és a nőket is. Remélem, hogy az ARISING felébreszti a NŐK HATALMÁT, és egybeforraszt minket, férfiakat és nőket.

Nagyon érdekes az a mód, ahogy ez a felvétel készült. Egy felvételre mentünk a fiammal és a fiam barátaival. Ekkoriban a fiam még tizenéves volt. Ő és a barátai kibíráhatatlanok voltak. Eljöttek a stúdióba, és én azt gondoltam magamban: „Mit tegyek? Bízhatok annyira bennük, hogy játsszanak a felvételemen?” Úgy gondoltam, csak eljátszom egy harmóniát és azt mondtam nekik: „Csak játsszatok az elejétől a végéig.” Aztán egyhuzamban lement az egész. Semmi vágás, semmi próba. Úgy gondolom, hogy fontos volt ezt megcsinálnom, mert ez egy olyan asszony hangja, aki sok szenvedésen ment keresztül, és aki én vagyok. Az ok, amiért épp egy ilyen hangot adtam ki – nagyon sokan utálták, így vált aztán hitelessé – az volt, hogy egyszer kislány koromban az anyám ezt mondta nekem: „Soha ne lépj be a szolgálak szobájába, mert olyan dolgokról beszélnek, amit nem akarsz hallani.” Természetesen oda akartam menni! Odaosontam és hallottam, amint beszélgetnek, „Tudtad, hogy a nagynénémnek gyereke született? A szülés pedig nagyon furcsa dolog, mert közben így kiabált: Áá, áá, áááá!” Azt gondoltam: „Hm, ez nagyon

ijesztő...”, és visszaszaladtam a szobámba. De soha nem felejtettem el ezt az élményt.

Később rájöttem, hogy a társadalom azokat a nőket kedveli, aki csinosak, csinos hangokat adnak ki és csinos dalokat énekelnek. Ők adnak el a legtöbbet, nem azok, akik azt éneklék, hogy „Áááá!” Ha nem tudod ezt eladni, mi a teendő? Azt gondoltam, el kell mondanom a világnak, hogy a nők nem pusztán csinosak, hanem ők hozták létre az emberi fajt. Mi hozzuk a világra a gyerekeket. És ez nagyon nehéz aktus. Nemigen beszélnek erről, de a szülés nagyon veszélyes dolog. Sok asszony belehal. Fontos és veszélyes dolog, és mindannyiunknak keresztül kell mennie rajta. Nem épp csinos vagy boldog esemény, sőt. Nagyon fontos és komoly dolog! Hatalmasabb erő van benne, mint egy nagy földrengésben. Minden egyes gyermek, aki megszületik, hatással lesz a társadalmunkra.

Szóval, mit teszünk akkor, amikor csak a dolgok szebbik oldalát mutatjuk? Mindez azért történik, mert a férfiaknak nem születhet gyereke. Nem akarnak tudni arról, hogy csak a másik nem képes erre, ez egyfajta versengés az emberek között. Nem akarnak beszélni erről, nem akarnak gondolni erre. A férfiak eufemizálják ezt a helyzetet, mondván, hogy ez micsoda gyönyörű dolog, és a nők szeretik ezt csinálni. A nők szeretik ezt csinálni? Akkor hagyjuk, hogy a férfiak csinálják! Meglátják majd, hogy ez nem is olyan kellemes. Mindezt megtapasztalva azt gondoltam, hogy néhány olyan hangot kellene használnom, ami csak a nők sajátja. Ahogy elénekeltem ezt, hogy „Áááá!”, a tinédzserek abbahagyták a munkát és mindenki kiment a fürdőszobába. Mivel nem mondhatták, hogy el akartak menekülni, inkább kimentek a mosdóba.

Balról jobbra: Karlyn De Jongh, Yoko Ono és Sarah Gold a Palazzo Bemóban, Velence, 2013. június 9.
© Fotó: Global Art Affairs Foundation

YOKO ONO
ARISING, 2013, happening, szilikon, fa, tűz
© Fotó: Global Art Affairs Foundation

✚ **KDJ:** Amikor elégettük a szilikon testeket a műhöz, tucatnyi emberrel mentünk a Velencei-öböl egyik szigetére. Sok férfi is jelen volt. A testek elégetése nagyon erős élmény jelentett mindenkinek, nem csak a jelen lévő nőknek. Nekem úgy tűnt, hogy a férfiaknak is.

✚ **YO:** Igen, nem volna fair, ha azt mondanánk, hogy a férfiak csak a csinos hangoakat kedvelik. Az asszony jelenléte nélkül senkik nem lennének. Amikor szembe-sítet őket ezzel, kezdik megérteni. Ma már vannak „new-age” férfiak is, ahogy én hívom őket: sok férfi van, aki nagyon megértő és aki szenved is ettől a megértéstől. John egyike volt ezeknek a férfiaknak, és mindig azt mondta, hogy magányosnak érzi magát, mert kevés olyan férfi volt a környezetében, aki mindezt átértette volna. Szerette volna, ha lett volna a környezetében néhány olyan férfi, akivel beszélni

lehet erről, mert ő nagyon-nagyon magányosnak érezte magát. Ma már sok new-age férfi van, és ez nagyszerű. Ha New Yorkban vagyok és elsétálok a Central Parkba, sok férfit látok babakocsival. Ma már ez természetes, senki nem lepődik meg rajta. De nem tudják, hogy amikor John elkezdte, még senki más nem tette volna ezt meg. Egyetlen férfi sem mutatkozott volna babakocsival. Boldog vagyok, hogy ez ma már természetes. Köszönöm Johnnak, hogy olyan bátor volt.

✚ **SG:** Gondolja, hogy amikor ezekhez a témákhoz fordul a műveiben, és egyúttal felkéri az embereket, hogy vegyenek részt bennük, mindezzel hozzájárul a társadalom neveléséhez is?

✚ **YO:** Igen, nagyon is. Minél nagyobb mértékben veszel részt, annál inkább normálissá teszed azt. Mostanra elfogadottá vált, hogy a nők is erősek. Rendben van, ha valaki erős. Annyira féltünk attól, hogy erősek legyünk, hogy önmagunkat egészen kicsivé tettük, én is egész összezsugorítottam önmagam. Kínában például a nőknek össze kellett zsugorítaniuk a lábukat, amitől borzasztóan szenvedtek. Minden éjjel sírtak. Ennyire szörnyű volt. Ennyire szörnyen bánt a társadalom a nőkkel.

Ma már javul a helyzet, de meg kell értenünk: nem vagyunk egyedül a társadalomban. Meg kell értenünk az ellenkező nem szenvedését is. Ők is szenvednek, tudod. Akkor kezdtem ezt

YOKO ONO
ARISING, 2013,
happening, szilikon,
fa, tűz
© Fotó: Global Art
Affairs Foundation

YOKO ONO
ARISING, 2013, installáció, PERSONAL STRUCTURES, 55. Velencei Biennále, 2013
© Fotó: Global Art Affairs Foundation

megérteni, amikor könyveket olvastam az első és második világháborúról. A könyvek leírták, hogyan roncsolódott a férfiak arca és hogyan vesztették el a végtagjaikat. Szörnyűségek mentek keresztül. Ők másképp dolgozzák fel mindezt. Annyira macsó, hogy nem akarnak panaszkodni. De meg kell értenünk azokat a nehéz helyzeteket, amelyekben nem beszélhetnek, mert az nem lenne férfias, és azt, hogy milyen magányosak ilyenkor. Mi, nők tesszük a férfiakat magányossá ilyen értelemben. Ily módon az ARISING megérinti a férfiakat is.

☘ **KDJ:** *Érzésem szerint e művet elsősorban a nők érzik magukénak, a részvételen keresztül. Megoszthatják a gondolataikat, sőt talán megoszthatják az ön művét is. Mintha egy csoport hozná létre ezt a művet, nem pedig ön, egyedül.*

☘ **YO:** Igen, ez a dolog – részt venni és elmondani a történetedet – csaknem olyan, mint egy terápia. Elküldhetik azt a történetet, amelyet fel kell dolgozniuk. Mint egy terápia. Ugyanakkor jobb annál, mert a pszichológusnál beszélhetsz az érzéseidről, amit rögzítenek, a szavaidat felveszi a pszichológus, amiért aztán fizetned kell. Az én művemben csak beszélni kell. Én érzem az emberek erejét.

☘ **KDJ:** *Milyen reményekkel fordul a jövő felé?*

☘ **YO:** Nos, ami a jövőt illeti, azt remélem, hogy sikerül egy jobb társadalmat teremteni, és hogy

Yoko Ono a Palazzo Bombónában az ARISING installálása közben
© Fotó: Global Art Affairs Foundation

ezt mi érzük el. Vannak olyanok, akik szkeptikusak ebben a tekintetben, hiszen még mindig van háború. Rendben. De az igazság az, hogy a világ még nem omlott össze. Lehet, hogy mi hordozzuk az égboltot, de legalább még itt vagyunk. Vége annak a luxusnak, hogy negatívan gondolkodjunk, mert a dolog ettől rettenetesen veszélyessé és bonyolulttá válhat. Ha az emberi faj fenn akar maradni, el kell kezdenie pozitívan létezni. Légy először pozitív, csak később panaszkozd.

Fordította: Szipőcs Krisztina

Az interjút a Global Art Affairs bocsátotta rendelkezésünkre